

Hodnocení bakalářské práce Jakuba Múčky „Otázka svobody a osobnosti v raném díle N. A. Berd'ajeva“ (FF UK, 2017)

Ambiciózním cílem předložené bakalářské práce je rekonstrukce myšlenkového vývoje N. A. Berd'ajeva v jeho raném díle (vymezeném lety 1900-1905), které doposud stálo spíše stranou pozornosti badatelů. Jako interpretační klíč slouží autorovi práce jednak otázka svobody a osobnosti, která pro něj představuje most mezi touto ranou tvorbou a pozdějším dílem, jednak široce pojatý filosofický kontext, na jehož pozadí se postupně odhaluje originální Berd'ajevova pozice, která spočívá v nesnadné syntéze jak marxistické kritiky soudobého odcizení člověka, tak ve specifickém převzetí Kantovy etiky autonomie, stejně jako Nietzscheho úsilí o překonání soudobé, upadlé formy lidství. Berd'ajevův příklon k náboženství boholidství je díky této komparativní práci vykreslen nikoli jako skok do iracionality, nýbrž jako překonání úskalí a nedostatků výše jmenovaných myšlenkových proudů, s nimiž se Berd'ajev během svého filosofického dospívání konfrontoval.

Jednou z nástrah, s nimiž se takto široce zamýšlený projekt nevyhnutelně potýká, je poněkud paušalizující prezentace Berd'ajevových oponentů, například tam, kde se autor snaží jejich pozice shrnout pod společného jmenovatele: „I proto pozitivismus i idealismus s hodnotami dobra (zde myšleno objektivní morálky kategorických imperativů), pokroku a vědy přehlížejí tragédii, a vůbec vše problematické v existenciálním životě člověka. Znají totiž člověka pouze abstraktního a obecného jako mrtvý objekt neprožívající život.“ (str. 36). Z mého hlediska nelze takto bez dalšího ztotožňovat objektivizující tendence idealismu a pozitivismu: je sice pravdou, že každý z těchto proudů svým způsobem odhlíží od specifčnosti jedince za cílem vytknoutí toho, co je v něm obecné, ale činí tak ze zcela různých východisek. Ba co víc, idealistickým myslitelům jako byl Schelling či Hegel jistě nelze vytknout přehlížení tragické dimenze lidské existence: Hegelovy kapitoly věnované antické tragédii ve *Fenomenologii ducha* stejně jako kniha Petera Szondiho *Versuch über das Tragische*, přisuzující Schellingovi úlohu zakladatele „filosofie tragična“, jednoduše znemožňují klást idealismu stejnou námitku jako pozitivismu. Na částečnou obranu autora je dlužno dodat, že Berd'ajev se opakovaně dopouští téhož prohřešku, když námitku objektivismu obrací proti všem svým předchůdcům bez rozdílu. Právě zde by však byl prostor pro kritičtější reflexi Berd'ajevova odkazu, k níž v předložené práci takřka nedochází. Je-li tedy jedním s cílů práce „dokázat, že úplné řešení otázky svobodné osobnosti vyžaduje odmítnutí veškerého filosofického objektivismu“ (Úvod, s. 5), pak je nutno se kritičtěji zamyslet, zda někteří z autorů zahrnutí pod jmenovatele „objektivismu“ nejsou vůči

tendencím objektivizujícím člověka kritičtější, než je sám Berd'ajev a autor práce ochoten připustit.

Další problematické pasáže se týkají osobitého pojetí fenomenálního světa jako sféry nebytí. Za prvé by bylo možno vytknout, že autor nedokládá žádný argument na podporu Berd'ajevova ztotožnění světskosti s nebytím. Za druhé, přijmeme-li takové ztotožnění, není zcela jasné, proč autor výslovně uvádí, že osvobození tohoto světa duchovním principem *neznamená* ontologicky novou skutečnost. „Svět plně duchovní nemá být světem mimo hmotu, ale světem osvobozených ze stavu zotročení a předmětnosti, na rovině hmoty jde tedy o osvobození hmoty ze zákonů času a prostoru, které jsou znakem nebytí této sféry. „Nový svět“ – Boží království nemá být ontologicky novou skutečností, ale pouze ovládnutím a plným prostoupením světa jeho noumenální sférou.“ (s. 48) Velmi pravděpodobně jde o filosofickou reinterpetaci myšlenky o uskutečnění Božího království zde na zemi, ale z logiky věci vyplývá, že byl-li pozemský život se svou sférou jevů zprvu definován jako nebytí, pak jeho přechod v bytí rozhodně „ontologicky novou skutečnost“ představuje.

Během obhajoby by tedy bylo vhodné, kdyby autor projevil poněkud více kritického odstupu od samotné Berd'ajevovy pozice a pokusil se vlastními slovy zhodnotit, nakolik je tato pozice udržitelná, argumentačně podložená a zda podle něj samotného představuje „úplné řešení otázky svobodné osobnosti“, o níž mluví v úvodu.

Je přitom třeba jedním dechem doplnit, že takovýto úkol již přesahuje nároky běžně kladené na bakalářskou práci, a na autora se takto obracím jen proto, že ve svém textu projevil jak nepopíratelný talent věrného výkladu, tak i schopnost synteticky pracovat s širokým souborem primárních i sekundárních textů. Práci proto jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit ji jako „výbornou“.

V Praze, dne 23. 1. 2016

Ondřej Švec, Ph.D.

Ústav filosofie a religionistiky

FF UK